

מעדני שבת

פרשת וירא תשפ"ד

גליון שע"ב

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

דיני פסיעות שקודם ואחרי התפילה

כשפוסע עוקר רגל שמאל תחלה, דמראה בעצמו כאלו כבד עליו ליפטר מן המקום. לפי טעם זה כתב הביאור הלכה שאיטר רגל יפסע בתחילה עם רגל שמאל דידיה שהוא ימין דעלמא, אמנם יש עוד טעם מובא במג"א ובט"ז שמתחיל בשמאל כשם שכריעת 'עושה שלום' לשמאל קודם, שבזה חולק כבוד לשכינה, כי צד שמאל דהאדם הוא ימין השכינה העומדת כנגדו, ולפי זה גם איטר רגל יתחיל פסיעותיו ברגל שמאל דעלמא.

וסדר הג' פסיעות אלו הוא תחלה יפסיע ברגל שמאל פסיעה קטנה ואח"כ יפסיע בשל ימין פסיעה גדולה ואח"כ יפסיע בשמאל באופן שיהיו רגליו שוים. ושיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא כדי שיתן גודל בצד עקב. וכתב המ"א דבפחות משיעור זה אין עליה שם פסיעה כלל ואין להקל אפילו המקום צר ודחוק ויש מקילין במקום הדחק.

ואם המקום מאחוריו דחוק יעשה הפסיעות לצדדיו, ואם גם לצדדיו לא יוכל לפסוע כהוגן, יסמוך על שיטת הב"ח ויעשה ג' פסיעות קטנות אפילו הינם פחות מעקב בצד גודל, ועדיף כך משיעשה רק פסיעה אחת שלימה, כי בפחות מג' פסיעות לכולי עלמא לא עשה כלום.

והמתפלל בישיבה עקב טלטול הדרכים או חולי אם באפשרותו יעמוד ממקומו כדי לפסוע ג' הפסיעות.

הרמ"א מוסיף דלא יפסיע פסיעות גסות יותר מזה, דתפילות כנגד תמידים תקנום ובעינן דומיא דכהנים בעבודתן ולכן לא יפסע פסיעות גסות יותר, ועוד דמיחזי כרץ מלפני המלך. ומי שמוסיף על ג' פסיעות הוי יוהרא.

עוד איתא בגמ' שם אמר ליה רב מרדכי כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו התם איבעיא ליה למיקם משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו. ולכן כתב השו"ע במקום שכלו ג' פסיעות יעמוד ולא יחזור למקומו עד שיגיע ש"צ לקדושה, ולפחות עד שיתחיל שליח צבור להתפלל בקול רם. ובתפילת ערבית יש להמתין עד שמתחיל הש"ץ באמירת קדיש.

הרמ"א מוסיף והש"ץ יעמוד כדי הילוך ד' אמות קודם שיחזור למקומו להתפלל בקול רם, וכן יחיד המתפלל בלא ציבור. המ"ב כתב שהב"ח והמ"א חולקים ופוסקים דאין חילוק בין מתפלל ביחידות למתפלל עם הצבור אלא בכל גווני צריך לשהות כפי השיעור שבדרך כלל צריך כדי שיגיע ש"ץ לקדושה או עכ"פ עד שיתחיל ש"ץ בקול רם.

ולאחר שפסע ג' פסיעות כתב המ"ב שאם רוצה עומד שם ואינו חוזר למקומו כלל. וכתב המ"א דלפי מה שהביא בב"י ד"א דבעינן ששה פסיעות דהיינו ג' לאחוריו וג' בשובו למקומו א"כ ע"כ צריך לחזור למקומו בג' פסיעות לפניו, ומטעם זה קצת מקפידין שלא יעבור אדם לפניו בעוד שעומדין במקום שפסע שלא יפסיק זה בין ששה פסיעותיהם, אבל מ"מ ע"י קפידתם טועים כשרואים מי שרוצה לעבור לפניו הם ממהרים לחזור למקומם קודם שיתחיל הש"ץ התפילה דהוא מעיקר הדין.

הבאר משה (ג' ט"ו) כתב מה שיש נוהגין שאומרים לזה שעבר בתוך ג' פסיעותיהם שיעבור חזרה שוב הרי זה טעות ואין בה שום טעם, ואדרבה מקלקלין טפי.

כתיב (יח, כג) זיגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע'. בספר הרוקח (הל' תפילה סי' שכב) כתב כשיחפון להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות שכתוב ג' הגשות לתפלה, ויגש אברהם, ויגש יהודה, ויגש אליהו. וכן פוסק הרמ"א (או"ח צ"ה א') כשעומד להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות, דרך קרוב והגשה לדבר שצריך לעשות.

המ"ב כתב שאין צריך לחזור לאחוריו כדי לילך לפניו אבל מנהג העולם לילך לאחוריו. הבן איש חי (שנה א' פר' בשלח) כתב ואם הוא יושב רחוק ממקום שעומד בו להתפלל ילך תחלה למקום שעומד להתפלל בו ויחזור לאחוריו ג' פסיעות ויחזור לאותו מקום שעומד בו בתפלה, דיש סוד בזה לחזור לאחוריו ג' פסיעות קודם שיתחיל להתפלל. ועל פי הפשט הם זכר לאותם ג' מילין שחזרו ישראל לאחוריהם במעמד הר סיני וחזרו ונתקרבו.

הפסקי תשובות כתב כשפוסע לפניו יפסע ברגל ימין תחילה שכך הוא יותר דרך כבוד לשכינה.

פסיעות אחרי התפילה

איתא בגמ' (יומא נ"ג): אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום.

השו"ע (קכ"ג א') פוסק כורע ופוסע ג' פסיעות לאחוריו בכריעה אחת, ואחר שפסע ג' פסיעות בעודו כורע קודם שיזקוף אומר עושה שלום, ולא כאותן שאומרים עושה שלום בעוד שפוסעין דאין נכון לעשות כן.

הבית יוסף שם כתב טעם לשלש פסיעות שלאחר התפילה זכר לשלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה. ועוד טעם כי משה רבינו נכנס בחושך ענן וערפל לפני הקב"ה וכשיצא יצא מאלו השלשה ולכן אנו עושים שלש פסיעות.

והשבלי הלקט כתב מפני שכשאדם עומד בתפילה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו וכיון שנפטר מתפילתו צריך לפסוע שלש פסיעות לאחוריו כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול, וראיה לדבר שכן הוא כיון שחוזרים לאחוריהם ג' פסיעות נותנים שלום זה לזה כלומר עד עכשיו היינו במקום קדוש ויצאנו למקום חול.

רבינו האי גאון כתב משום דתפילות כנגד תמידין תקנום וכשכהן עולה למזבח עם איברי התמיד היה עולה דרך ימין ומקיף ויורד דרך שמאל ובין כבש למזבח היו שלשה רובדין של אבן ויורד בהם שלש פסיעות על עקב ואנן עושים כמו שהם היו עושים.

השו"ע ממשיך כשיאמר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאלו, וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו לצד ימינו, ואח"כ ישתחוה לפניו כעבד הנפטר מרבו. המ"ב כתב שצריך לומר שלום עלינו ביחד דלא כהאומרים עלינו ועל כל ישראל. וכן יכוין רגליו כמו בתפלה כשאומר עושה שלום מפני שמטה עצמו לצד שכינה.

הרמ"א מוסיף ונהגו לומר אח"כ יה"ר שיבנה בית המקדש כו', כי התפלה במקום העבודה ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש. המ"ב מביא עוד טעם משום דאחז"ל דבזכות ג' פסיעות שרץ נבוכדנצר לכבוד הש"י זכה להחריב ב"ה ולכן אנו פוסעים ג' פסיעות ומתפללין שיבנה.

כתיב (יח, ה) 'ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם', האפריון תמה מהו הלשון כי על כן עברתם. וכן יש לדקדק על אומרו 'ואקחה פת' דהול"ל ואביא פת. ומפרש הרי הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים. ואף כי אברהם לא ידע שהם מלאכי ה' וחשב אותם לאנשים, מ"מ חשב לעצמו הרי לפי דרך הטבע לפי חמימות היום אינו ראוי להיות אנשים עוברים ושבים היום א"כ אין זאת אלא שהקב"ה אשר ראה ללבבו שהוא מצטער על מניעת אורחים סיבב דבר זה שיהיו אלו האנשים עוברים היום לזכות אותו במצות הכנסת אורחים. ואמרינן בגמ' (ב"ב ט':) ר"נ בר יצחק אמר כל הרודף אחר צדקה הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכרו.

וגבי קידושין דצריך שיתן האיש להאשה קי"ל דאם הוא אדם חשוב מהני גם אם האשה נותנת לו משום דהאי הנאה שזה האדם החשוב קיבל ממנה דבר חשיבה לה כלקחה כאילו היא קיבלה ממנו דבר, וזהו שאמר 'ואקחה פת לחם' כלומר מה שאביא לכם לחם לאכול חשוב אצלי כלקחה, יען אדע בבירור כי אנשים מהוגנים אתם שאקבל שכר עליכם, 'כי על כן' רק בשביל זה עברתם על עבדכם, כי הרי לפי חמימות היום לא היה ראוי להמצא היום עובר אורח, ואין זה אלא שהקב"ה הזמין אתכם ונתן בלבבכם להיות עוברים פה כדי שאני אקבל שכר עליכם.

כתיב (יח, א) 'וירא אליו ה', המדרש מביא על זה הפסוק באיוב 'ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוק', אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית, ומבשרי אחזה אלוק, אילולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי, וירא אליו ה'. ולכאן קשה הרי הקב"ה נגלה לאברהם כמה פעמים קודם שעשה ברית מילה. ועוד יש לדקדק שכאן כתיב 'וירא אליו' ולא כתב 'אל אברהם'.

השפת אמת מפרש שמקודם לא היה מתגלה לבחינת הגוף רק אל הנשמה, ואחר המילה כתיב 'וירא אליו' ממש ומקודם כתיב אל אברם דהיינו השם של האדם שהוא כח נשמתו ושרשו. והנה קודם חטא אדם הראשון היה הגוף מאיר כמו הנשמה ואח"כ כתיב ויעש להם כתנות עור והוא מלבוש הגוף החומרי, אך בני ישראל זכו למצות מילה והוא פתיחת פתח באור זה להאיר הארת הנשמה בהגוף. לכן נקרא ברית כי הוא שרש התקשרות הגוף בכח שרשו. ולכן אחר שנתגלה הארה גם בגופו יש התדבקות גם לגרים.

כתיב (כא, ח) 'ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'. רבינו בחיי כתב מנהג העולם שיעשה אדם סעודה ביום שנולד לו בן או ביום המילה לכבוד המצוה. ומה שאיחר אברהם לעשות משתה עד יום הגמל אותו, יתכן לפרש שמיום גמלו הניחו לת"ת, ואין לתמוה שהרי בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, לכן לא רצה לעשות הסעודה לא ביום הלידה ולא ביום המילה והניח הדבר עד יום הגמל אותו כדי שישמח בבנו בשמחת התורה, שכתוב בה 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' כי תכף שנגמל נתקדש להיות פרוש ונבדל לעבודת ה' ומזומן להיות עולה תמימה.

כתיב (יט, ח) 'רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קרתי', קשה הרי על זה גופא טענו אנשי סדום שאין לעשות חסד ולהכניס אורחים א"כ מהו תשובתו.

החפץ חיים (זכור למרים פרק כ) מפרש שלוט אמר לאנשי סדום שהאורחים הם בטחו בי שאנכי אוכל להצילם מידכם, על כן בבקשה מכם שזה יהיה שכרם שינצלו מכל רע. ואפי' אנשי סדום יסכימו שאע"פ שאין להכניס ארחים אפי' הכי עכשיו שסמכו עליו יש לו להצילם.

וממשיך וכתב הנה נחזה אנן הלא ידעינן מעשיו של לוט שלא היה אדם כשר כלל כדכתיב 'ויסע לוט מקדם' ואמרו חז"ל מקדמונו של עולם, אף על פי כן שפט בשכלו שעבור ענין זה ראויים הם שינצלו, על אחת כמה וכמה, ק"ו בן בנו של ק"ו, הקב"ה בעצמו שהוא מקור הרחמים והחמלה כאשר יבטח בו האדם באמת בודאי יעזרנו הקב"ה להנצל מכל רע.